

**המרכז הישראלי
לתיעוד אמנויות הבמה**
**THE ISRAELI CENTER FOR
THE DOCUMENTATION
OF THE PERFORMING ARTS**

דויד דוידוב (פורטרט עצמי), 1890-1975

אבי התיאטרון העברי המקצועי, במאי שחקן וצייר

חיי המופעים וההצגות בארכיון כלואים בתיקי ההצגות, והם משתחררים בזמן שאנחנו נוגעים בהם. המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה (המילא"ה) נוסד ב-1971 על-ידי השחקן והחוקר שמעון לב ארי, והוא הארכיון הגדול מסוגו בישראל. ארכיון זה מתעד את אמנויות הבמה בארץ למן ראשית המאה העשרים וכן את התיאטרון היהודי בתפוצות. החומר התיעודי שנאסף בהמילא"ה מתייחס לאמנויות הבמה כולן: תיאטרון, אופרה, מחול, מוסיקה, פנטומימה, מופעי בידור, להקות צבאיות, ומופעי קרקס.

ודה במרכז הישראלישמעון לב ארי ליד שולחן העב
לתיעוד אמנויות הבמה

צוות הארכיון מקיים קשר שוטף עם התיאטרונים בארץ ועם היוצרים הישראלים ומעודד אותם להפקיד את אוספיהם ועיזבונותיהם, חומר המשקף את פעילותם, במרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה. כיום מכיל המילא"ה למעלה מ- 15,000 תיקים בהם תיקי הצגות, ארכיונים מנהליים של תיאטרונים ומוסדות תרבות, וכן ארכיונים פרטיים ואמנותיים של יוצרי תיאטרון. המילא"ה פועל בשיתוף החוג לאמנויות התיאטרון, והוא מוסד לימודי ומחקרי בה בעת.

חדש במרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה אוניברסיטת תל-אביב 2016 – 2014

באוקטובר 2015 (תשע"ו) הועבר ניהולו של המילא"ה באוניברסיטת תל-אביב מידיה של ד"ר שלי זר ציון אל ידיה של ד"ר אולגה לויטן. בתקופת ניהולה של ד"ר זר ציון החל תהליך הדיגיטיזציה של קטלוג הארכיון, פרויקט יוצא דופן בחשיבותו הן מבחינת סיווג ומיון החומרים והן מבחינת הנגישות ושירות הציבור. נכון לרגע זה קוטלגו קרוב לשבעים אחוזים מתיקי ההצגות והפרזות של התיאטרון הישראלי (1909-2015). הקטלוג מציע מידע ראשוני אודות מועדי בכורות וצוות היוצרים של ההצגות וכן פרטים מיוחדים אודות העלאתן על הבמה. כמו גם הקטלוג מאפשר עיון וחיפוש בהתאם למילות מפתח, כולל שמות היצירות, התיאטרונים והיוצרים, והוא נגיש לציבור המתעניינים, החוקרים והסטודנטים דרך האינטרנט: [לחץ כאן](#)

ד"ר אולגה לויטן

ד"ר שלי זר ציון

במהלך תשע"ו ותחת ניהולה של ד"ר לויטן, המשיכו המקטלגות, גב' יאנה קור וגב' הדס קרמר, לעבוד על קטלוג תיקי ההצגות בדגש על תיאור תכני, שמטרתו לאפשר חיפוש מחקרי על בסיס מילון מונחים אשר כולל את סוגי התיאטרון, הז'אנרים והנושאים (מונחים לדוגמא: "תיאטרון וחינוך", "תיאטרון האבסורד", "בין-תרבותיות"). דגש מיוחד הושם על קטלוג תיקי תיאטרון הפרינג', כולל הצגות של תיאטרון הקופסה מיסודו של הדס עפרת, חתן פרס ישראל משנת 2016, תיאטרון תמונע, תיאטרון קליפה ותיאטרון ערבי עברי ביפו.

קטלוג הארכיונים המנהליים והפרטיים

בינואר 2016 השלימה גב' הדס קרמר את קטלוג הארכיון הפרטי של יוסי יזרעאלי, אחד היוצרים המרכזיים בתיאטרון הישראלי. הארכיון מכיל 151 תיקים שמשקפים את פעילותו הענפה של יוסי יזרעאלי ושיטתו האמנותית. הארכיון מאורגן ב-11 חטיבות תמטיות: תקופת לימודי הדרמה והתיאטרון של יזרעאלי באנגליה, הפקותיו בתיאטרון בישראל, סיפור ההצגה **עוץ לי גוץ לי** בבימויו של יזרעאלי, תפקידו בניהול האמנותי של **הבימה** (1975-1976), הפקות תיאטרון שביים יזרעאלי בחו"ל, תכתובת ומסמכים כלליים, פעילותו האקדמית, יצירתו הספרותית ועוד.

איש חסיד היה. תיאטרון בימות, 1968.
בימוי: יוסי יזרעאלי. תמונה מתיק ההצגה.

יוסי יזרעאלי. תמונה מעיזבונו של יעקב אגור

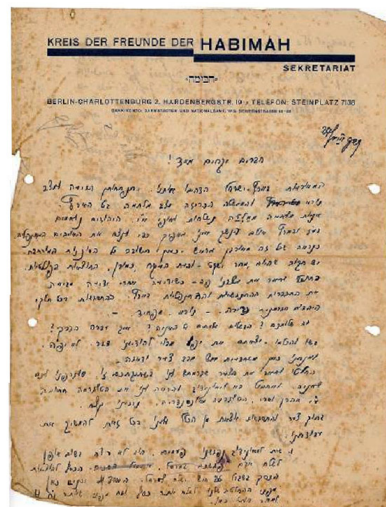
סיפור פשוט. הבימה. 1979. בימוי: יוסי יזרעאלי. תמונה מתיק ההצגה.

קטלוג: עבודה בתהליך הארכיון המנהלי של התיאטרון הבימה

בדצמבר 2015, בהמשך לפעילותה של ד"ר שלי זר ציון, החלה גב' יאנה קור לעבוד על סיווג, מיון וקטלוג של אלפי המסמכים מהארכיון המנהלי של תיאטרון הבימה, ובכלל זה תיקים מנהליים אישיים של היוצרים שפעלו בהבימה המכילים תכתובת, חוזים אישיים ותעודות; תכתובת מנהלית (החל משנות הארבעים עד שנות השמונים), הכוללת התכתבות עם תיאטרונים שונים בארץ ועם משרדי הממשלה; מסמכים שקשורים לתולדות התיאטרון, חלקם נדירים מאד כמו תעתיקים של רעיונות מוקלטים עם שמעון פינקל, נחום בוכמן, עדה טל, שרגא פרידמן ועוד.

כרזת ההצגה האחרונה של
הדיבוק במוסקבה.
18.1.1926

מכתבו של בן חיים, אחד ממייסדי
תיאטרון הבימה. 27.3.1929

הארכיון הפרטי המשותף של גילה אלמגור ויעקב אגמון

נמשך סידורו ומיונו של הארכיון הפרטי המשותף של גילה אלמגור, שחקנית הקולנוע והתיאטרון עטורת הפרסים, ויעקב אגמון, מנהל הבימה והקאמרי לשעבר, מייסד הפסטיבל תיאטרונטו, מייסד תיאטרון בימות, עיתונאי ומנחה התכנית שאלות אישיות. הארכיון כולל פנקסי תפקידים, כתבי יד, תכתובת, תעודות של פרסים ותוארי כבוד, מסמכים אישיים, חומרים מתקופת ניהולו את תיאטרון הבימה, חומרים של הפסטיבל תיאטרונטו, וחומרים של התכנית שאלות אישיות.

גילה אלמגור ויעקב אגמון. תמונות מעיזבונו של יעקב אגור.

קטלוג אוספי תיאטרון יידיש

קרוב ל- 20% של האוספים במרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה הם חומרים מתולדות תיאטרון היידיש בעולם וגם בישראל, ביניהם חומרים אודות להקת היידיש המפורסמת, וילנה טרופה (Vilner Trupe), כוכבת תיאטרון היידיש, אידה קמינסקה, וכן שמעון דזיגן ומקס פרלמן, שני אמני תיאטרון יידיש אגדיים שחלק משמעותי מפעילותם התקיים בישראל. האוסף מכיל גם חומרים ייחודיים אודות תיאטרון היידיש בארצות הברית ותיאטרון היידיש שפעל בליטא במחצית השנייה של המאה העשרים. הארכיון של תיאטרון היידיש בליטא הועבר למרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה על ידי מנהלו האמנותי לשעבר, מר מילן חרסונסקי.

ינסקה וכרות הצגה בהשתתפותהתמונתה של אידה קמ

כרות תיאטרון יידיש בארצות הברית בהשתתפות יעקב אדלר ושרה אדלר, 1917.

המיון, הסיווג והקטלוג הדיגיטלי של חומרים אלו התחיל ב- 2014 ונמשך גם היום, והוא נעשה על ידי מר רוני כהן וגב' מיה ויינשטוק, בחסות ומימון מכון גולדרייך באוניברסיטת תל-אביב. הקטלוג הדיגיטלי נגיש לציבור.

דיגיטציה

בשנים 2013-2014 השתתף המילא"ה בפרויקט **מסע בזמן** של הספרייה הלאומית, הנועד לאיסוף, סריקה ותצוגה של מסמכים מהתרבות הישראלית. במסגרת הפרויקט **מסע בזמן** עברו דיגיטציה יותר מ-5,000 כרזות ותוכניות של הפקות תיאטרון ישראלי, החל משנות השלושים של המאה העשרים ועד לסוף המאה העשרים. החלק הניכר של האוסף נגיש באתר הספרייה הלאומית, והוא כולל כרזות הן של התיאטרונים הרפרטואריים והן של תיאטרון הפרינג' הישראלי.

כרזות מאוסף המילא"ה המוצגות בפרויקט מסע בזמן

הארכיונים שהועברו למרכז לתיעוד אמנויות הבמה

- ארכיון פרטי של מנחם גולן הועבר על ידי בתו, רות גולן. הארכיון מורכב מחומרים על פעילותו התאטרונית של גולן בשנות החמישים: ביקורות, כתבות, הודעות, כרזות, מכתבים קצרים, ברכות, תמונות, ובכלל זה חומרים שקשורים לאהל, המטאטא וגם חומרים ביוגרפיים מיוחדים אודות תחילת דרכו בלונדון.

כרזת הצגה בתיאטרון הורוד בבימויו של מנחם גולן

- ארכיון מנהלי של תיאטרון **החאן**, המתעד את פעילותו בשנות התשעים של המאה הקודמת ובעשור הראשון של מאה זו (תקופתם של אופירה הניג ושל מיקי גורביץ'), הועבר על ידי הנהלת התיאטרון. הארכיון כולל גם טקסטים של המחזות המקוריים שהוצגו ב**חאן** ואת התכניות של ההצגות.
- ארכיון תיאטרון **בית לסין**, הכולל חומרים מנהליים ותיעודיים אודות הפקות, אוספי עיתונות וחומרים דיגיטליים. הארכיון בחלקו הרב סודר וקוטלג על ידי גב' יאנה קור בסיועם של גב' סופיה זילבר ושל מר שי מרקוס.
- ארכיון פרטי של פרופ' גד קינר, הכולל טקסטים של מחזות, מאמרים וביקורות, רשומים ועוד.

הצגת חומרי הארכיון בתערוכות

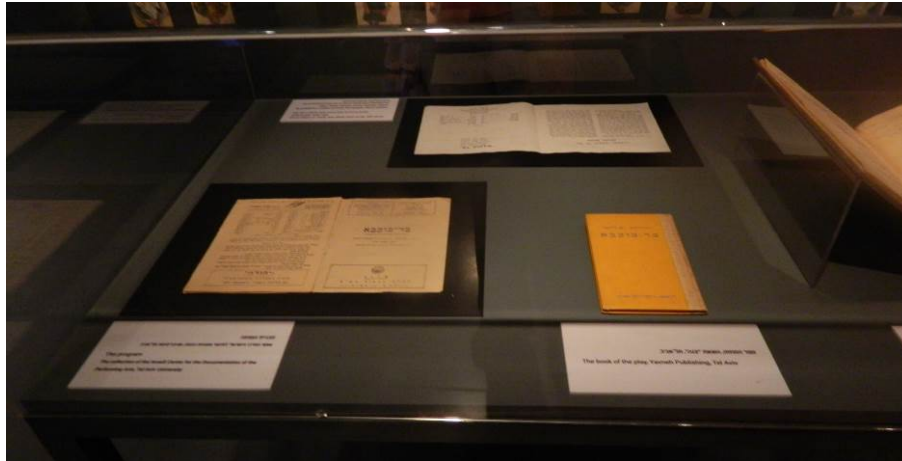
- תערוכת **אמנות פלסטית בהשראת אמנויות הבמה**. אוצרים: אירית לוין ואריה ברקוביץ. בית האמנים ע"ש זריצקי. 20.2-1.4.2014. בתערוכה זו הוצגו שני מאקטים מאוסף המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה: **הצל** על פי המחזה של יבגני שוורץ, המעצב: משה מוקדי, **תיאטרון הקאמרי**, 1949; **שלמה המלך ושלמה הסנדלר** על פי המחזה של סמי גרונמן, המעצב: אריה נבון, **תיאטרון הקאמרי**, 1964.
- **תערוכת בר כוכבא – זיכרון היסטורי ומיתוס הגבורה**. אוצרת: שרה טוראל. מוזיאון ארץ ישראל. 20.2-20.6.2016. בתערוכה הוצגו כרזות, תמונות ותוכניות מהפקות של ההצגה **בר כוכבא** בתיאטרונים שונים, מאוסף המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה.

תצוגה של כרזות ותמונות מההצגה **בר כוכבא**, אהל, 1945

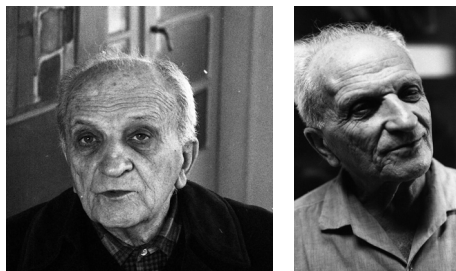

כרזה של ההצגה **בר כוכבא** מאת שמואל האלקין, התיאטרון היידי בהנהלתה של אידה קמינסקה, ורשה, 1961

תצוגה של תכניות של ההצגה **בר כוכבא** (אהל, 1945; תיאטרון חיפה, 1965) וטקסט המחזה **בר כוכבא** מאת י. ורכליצקי (1945)

תערוכת יד ושם בברלין:
Arts From The Holocaust: 100 Works from the
Yad Vashem Collection
המוזיאון ההיסטורי בברלין (DHM). 26.1-3.4.2016

דיוקנים של הצייר אוזיאש הופשטטר. צילום: יעקב אגור.

אוזיאש הופשטטר, צייר יהודי-פולני-ישראלי (1905-1994), שציוריו האקספרסיוניסטיים מוכרים כציורי שואה. יצירותיו מאוסף **יד ושם** הוצגו בתערוכת המוזיאון ההיסטורי בברלין, יחד עם הדיוקנים שלו מאוסף המרכז לתיעוד אמנויות הבמה.

חשיפה והצגה של חומרי הארכיון בכנסים וימי עיון

הבימה: בשנת 2015 יצא לאור ספר '**הבימה**' בברלין מאת ד"ר שלי זר-ציון שניהלה את המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה ב-2010-2015. הספר ברובו מתבסס על מסמכים נדירים בחשיבותם הנמצאים באוסף המילא"ה וחושף אותם לשיח מחקרי. במכתב תודות שפותח את הספר כותבת ד"ר זר-ציון: "תודה מקרב לב לצוות המילא"ה (המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה) באוניברסיטת תל-אביב, אשר גילו יחד אתי, צעד אחר צעד, את הארכיון המנהלי הגנוז של 'הבימה', העומד בבסיסו של מחקר זה". אירועי השקת הספר התקיימו באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטה העברית.

החוג לתאטרון והבמה לתולדות ארץ ישראל והעם היהודי
שמחים להזמינכם להשקת ספרה של שלי זר-ציון

'הבימה' בברלין: מיסודו של תאטרון ציוני

מחקר ועיון

שלי זר-ציון
'הבימה' בברלין
מיסודו של תאטרון ציוני

ברכות:

ד"ר אסף זלצר, יו"ר הבמה לתולדות ארץ ישראל
והעם היהודי
ד"ר דורית ירושלמי, ראשת החוג לתאטרון,
אוניברסיטת חיפה

דברים:

ד"ר יאיר ליפשיץ, החוג לאמנות התאטרון,
אוניברסיטת תל אביב
גלות ונדודים כפרדיגמות בהיסטוריוגרפיה של
תאטרון יהודי ועברי

פרופ' גד קינר, החוג לאמנות התאטרון,
אוניברסיטת תל אביב
ברלין ב'הבימה': הבניית תדמית לאומית דרך הזרחה
ו/או הפרכתה - מחשבות בעקבות 'הבימה בברלין'

דברי סיכום:

ד"ר שלי זר-ציון, החוג לתאטרון, אוניברסיטת חיפה

נשמח לראותכם

יום רביעי, 2.3.2016, כ"ב באדר א' תשע"ו, בשעה 14:00,
חדר 206, קומה 2, המשכן לאמנויות ע"ש ד"ר ראובן הכט

די מגילה: במסגרת הכנס "המגילה" – המישים שנה אחרי (21.3.2016) במרכז צימבליסטה באוניברסיטת תל-אביב, הוצגו חומרים מאוסף המילא"ה בתערוכה **כשבונים מצייר את המגילה**, האוצר: דורון פולק. בכנס זה הוצג גם פוסטר מחקרי מאת ד"ר אולגה לויטן ומר רוני כהן, תלמיד מחקר באוניברסיטת תל-אביב ומקטלג תיאטרון היידיש בהמילא"ה. הפוסטר הציג ניתוח השוואתי בין שתי הפקות די מגילה ב-1965 וב-1988, בהתבסס על חקר הדימויים החזותיים בתוכניותיהם של המופעים הללו.

די מגילה

אולגה לויטן ורוני כהן

בימיו: שמואל בונים

עיצוב התכניה, הטקסטים הנלווים המופיעים בה, המוטיבים האמנותיים השונים, מהווים כולם מעין "הצהרת כוונות" של היוצרים.

די מגילה \ 1965 \ החמאם
עיצוב התכניה: ארטור קולניק

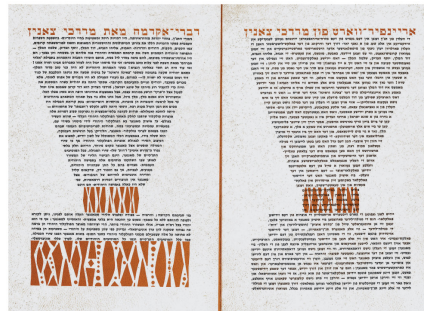

די מגילה \ 1988 \ התיאטרון היידי בישראל
עיצוב התכניה: בעז רוטנר

שער התכניה של המופע *בחמאם* מציג תמונה בעלת אופי "אוריינטלי": הבתים מייצגים בניה מורחית, לא אירופאית ודמות אדם הבלוש בבגדים פרטיים מהודרים. הציור מתייחס באופן מובהק למרחב הגיאוגרפי בו מתרחש סיפור מגילת אסתר- פרס. הדימוי החזותי הכללי מקרב את הצופה למרחב "מזרחי", הקרוב במידה רבה למרחב הים תיכוני הישראלי. מעניין כי העתקת יצירתו של מאנגער למרחב ים תיכוני, מקומו, במסגרת עיצוב התכניה, מקבילה במידת מה להעתקה שעושה מאנגער עצמו: העברת סיפור מגילת אסתר על דמויותיו והתרחשותו לשטעטל היהודי. כמו כן, מופיע בתמונה מוטיב מובהק מיצירתו של מאנגער: הטווס, המתייחס ל"דאָס ליד פֿון דער גאַלדענער פּאווע" (השיר על טווס הזהב). טווס הזהב, מהווה מוטיב חוזר בשירים אחדים של מאנגער. הטווס מהווה חלק מן התמונה הכוללת ומשתלב עם המרחב המתואר בה.

שער ההפקה של התיאטרון היידי בישראל מציג בפניו תמונה אחרת לגמרי.

עיקר הציור הוא טווס גדול, שמייצג את אותו השיר על טווס הזהב. אולם, בניגוד לטווס הקטן המופיע בתכנית החמאם, הטווס בתכניה זו תופס את המקום המרכזי בתמונה, משלב בין השאר מאפיינים ביוריים מובהקים ומזכיר במידת מה מנחה במופע קברט. מתחת לטווס מצויר כנר יהודי בלבוש מורה אירופאי, המזכיר מוטיבים מצוירים של מארק שאגאל. הכנר היהודי מנגן על גג של גולה שמרמזת על תיאטרון נודד. מצד שמאל מופיע שובך עם ציפורים, שכלל הנראה מייצג את שירו של פסטריוגאט במופע "פליסט פיינגלעך" (עופו ציפורים). הדבר הבולט ביותר בשער זה הוא הדגשת המרכיב היהודי המזרחי אירופאי. מן השער נעדרים מוטיבים הקשורים לסיפור מגילת אסתר. גם המוטיבים בציור שמתייחסים לתוכן ההצגה (הטווס והציפורים) אינם מתייחסים לסיפור מגילת אסתר ומדגישים במידה רבה מוטיבים הקשורים לאיציק מאנגער, יצירתו והמרחב היהודי של השטעטל הרבה יותר מלהפקת "די מגילה" באופן נקודתי.

מבט בגוף הפנימי של התכניות חושף פרטים משמעותיים נוספים בנוגע לשאלות הזהות התרבותית הבאות לידי ביטוי בכל אחד מן המופעים. המאפיינים הפרטים-אוריינטליים חוזרים ומופיעים בעיטורים ואיורים שונים בגוף התכניה של הצגת החמאם. טווס הזהב חוזר ומופיע בגוף התכניה. זאת לצד שפה עיצובית מופשטת. לצד מוטיבים אלה, בולט מרכיב נוסף בגוף התכניה: המרכיב המקראי: חלק מעמודי התכניה מעוצבים בדמות מגילה מקראית. כמו כן, התכניה הודפסה על נייר דמוי קלף המנסה לחקות את הקלף בו משתמש סופר הסת"ם בהעתקת ספרי התורה והמגילות. נראה כי גם מרכיב זה מחזק את הקשר בין "די מגילה" של איציק מאנגער לבין סיפור המגילה המקראי. לעומת זאת, האיורים בגוף התכניה של התיאטרון היידי בישראל מדגישים את האווירה היהודית-מזרח אירופאית. אווירה זו משתקפת באמצעות ייצוגים קריקטוריים של דמויות מן העיריה היהודית, המייצגות את הדמויות המגילה.

Poster design: GIScientific.com, Gregory Kowalsky

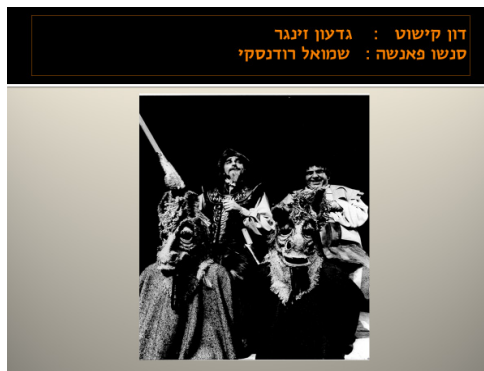
תיאטרון יידיש: במסגרת הכנס יהודי בתלת ממד: יהודים ויהדות בתיאטרון, בקולנוע ובטלוויזיה (מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי, 2.6.2016-31.5) נשא רוני כהן, תלמיד מחקר באוניברסיטת תל-אביב ומקטלג תיאטרון היידיש בהמילא"ה, הרצאה שכותרתה "על שפה, יהודיות ובין-תרבותיות במופעי בידור בידיש משנות ה-90". ההרצאה הציגה את אוסף כרזות תיאטרון היידיש בהמילא"ה והציעה דיון מקורי בהן.

כרזת מופע בידור שנדונה בהרצאה. כנס במרכז זלמן שזר

"מרבית החומרים באוסף לא מוכרים לעולם המחקר. מדובר במופעים שנחשבו לעתים קרובות למופעי "בידור זול" או אפילו ל"חלטורות". רוב המופעים לא נזכרים ולא מפורסמים בעיתונות העברית הממוסדת והמידע שיש לנו על המופעים שאוב אך ורק מהכרזות" (רוני כהן. הרצאה בכנס מרכז שזר).

סרוונטס בתיאטרון הישראלי: במסגרת יום העיון מאלז'יר לקונסטנטינופול: שני מחזות מאת מיגל דה סרוונטס (האוניברסיטה העברית, 8.6.2016) הציגה ד"ר אולגה לויטן הרצאה ומצגת, אשר חשפו מסמכים תיעודיים אודות הפקות דון קיחוטה בתיאטרון הישראלי, הנמצאים באוסף המילא"ה.

איש למאנשה. תיאטרון גיורה גודיק, 1967.

הארכיון עובר עתה שיפוץ יסודי, והוא יפתח לשירות הציבור באמצע מאי 2017. אז יכלו סטודנטים, חוקרים ואנשי תיאטרון לעבוד במרחב משופר ולהגיע לחומרים הנדירים אודות התיאטרון היהודי, העברי והישראלי שהארכיון מכיל.

ברכות שנת לימודים מאתגרת ופורייה לכולם!

בשם צוות הארכיון,
ד"ר אולגה לויטן,
מנהלת המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה,
אוניברסיטת תל-אביב